

ZENE

Zeneszerző

– vidéken

INTERJÚ

VÁNTUS ISTVÁNNAL

SZEGED ZENEI ÉLETÉNEK ISMERT SZEREPLŐJE: KARNAGY, TANÁR, A MUZSIKA HÍVEINEK SZERVEZŐJE. ELSŐSORBAN MEGIS ZENESZERZŐ. EBBEN A MINŐSÉGEBEN KERESTÜK FÖL KÉRDÉSEINKKEL.

— Milyennek itéli meg a zeneszerző helyzetét ma Magyarországon? A fővárostól távolabb élőknek milyen lehetőségeik vannak az ország figyelmének felkeltésére?

— Azt hiszem, nemcsak Magyarországon, hanem az egész világon jellemző tünet, hogy a komoly zenét író szerző egy kicsit elszigetelődött. A rohanás, az időhiány, a hírközlő eszközök szórakoztatózenei dömpingje, s ugyanekkor a komoly zenei nyelvújítások, kísérletezések, a teljes koncentrációt igénylő új művek néha bizony tátongó úrt teremtettek a szerzők és a hallgatók között. Rádásul minden valamire való szerző önálló zenei nyelven beszél, mert nincs, s hovatovább nem is lehet szó egy zenei köznyelvről — a zenetörténet legalábbis az egyéniség egyre fokozódó jelentőségét bizonyítja —, arról nem is szólva, hogy a már egyszer elmondott gondolatok újra megfogalmazása, éppen a tempó felgyorsulása miatt feleslegessé vált. Úgyanyira, hogy a legnagyobbak, pl. Sztravinszkij számára már egy stílus, egy kifejezési forma nem is elegendő. Képes önmagát időről időre megújítani — nyilván egy belső kényszer következtében — úgy, hogy egy oroszos-népies stílustól több állomáson át eljusson a punktualizmusig. Igaz — s ez a nagyság titka — minden korszakában Sztravinszkij marad. Vagy itt van Bartók példája. Mennyire más az első zongoraverseny, mint a második, a harmadik koncert letisztultságáról nem is beszélve. Vagy a Mikrokozmosz sorozat egyes darabjai, amelyek szinte kivétel

nélkül más és más zenei rendet, stílust, problémakört mutatnak, a legegyszerűbb népdalszerűtől kezdve a „logarléccel mérhető”-ig.

S hogy mit tehet, mit tesz a mai magyar zeneszerző? Keres, kutat, ki több, ki kevesebb sikerrel. A számomra szimpatikusak megpróbálják a zeneszerző-technikai eredményeket egy, a magyar népzeneből sarjadó műzene szolgálatába állítani — tehát a bartóki utat folytatni —, mások pedig a külföldön éppen divatos irányzatokat, kísérletezéseket tartják követendő példának.

Hogy aztán a fővárostól távol élő zeneszerző mit tehet, nagyon nehéz kérdés. Mindenesetre: ha van kitartása, ha képes éveken át töretlen hittel, akarattal, a többszörös elszigeteltséggel nem törődve dolgozni, már tett valamit. Vagy — s úgy látom, ez a tipikusabb eset — vidékre kerülve egy-két évig próbálkozik, aztán elfásva abbahagyja az egészet. Mert hány tehetségnek induló muzsikust — s itt *előadókról* is szölok — hallgattatott már el a vidék közönye, a lélekölő oda nem figyelés, a kevés szereplési lehetőség, s mindenek fölött a fővárostól távol élőkét sújtó enyhe lekezelés. Mert vajon nem tragikus-e, hogy olyan zseniális zongoraművész, mint például *Höchtl Margit*, csak azok számára volt ismerős, akikkel egy városban élt?! Budapestre kerülve akár világ csodája is lehetett volna. De úgy lát-szik, ez a fővárosi-vidéki kettősség már valami magyar átok. Vagy legalábbis olyan örökölt betegség, amelyet még mindig nem sikerült gyógyítani. S ebben, azt hiszem, elsősorban a fővárosi sajtó a hibás. Az a sajtó, amelyik elvileg országos igénnyel ír, de a gyakorlatban nagyon is Budapest-központú. Csak ritka esetben, sokszor ki-számíthatatlan módon érzi feladatának, hogy vidéki művészi teljesítményekre is figyelmet fordítson. Hányszor előfordult már, hogy egy ugyanolyan jellegű vállalkozás (pl. darab műsorra tűzése) a fővárosban országos szenzációszámba ment, s amikor ez, néha még a budapestit megelőzve Szegeden történt, legfeljebb helyi érdekesség maradt. De nem akarom az olvasót untatni a „vidék” vélt vagy jogos sérelmeivel.

— *Léteznek-e, s ha igen, hogyan értékeli a zeneszerzés szegedi hagyományait, volt-e, van-e aktív kapcsolat véleménye szerint a helyi alkotók és a közönség között?*

— Úgy gondolom, hogy hagyománynak, tehát bizonyos fokig kötelező erejű örökségnek csak olyan művészet tekinthető, amely megszületése idején az adott terület (falu, város, táj) jellegzetességeit is hordozva volt képes egyéni, semmivel és senkivel össze nem téveszthető eredményt felmutatni. Ráadásul olyan eredményt, amely az adott művészeti ág mércéjével mérve szakmailag korszerű, tehát nem provinciális próbálkozás. S ilyen hagyomány — bármennyire is fáj ezt leírnom — meggyőződésem szerint nincs. Mindössze két figyelemreméltóbb régebbi zeneszerző kompozícióival találkoztam. *Király-König Péterével* és *Figedy-Fichtner Sándoréval*. (Bí-zom abban, hogy Dankó Pista nótáival kapcsolatban nem kell magyarázkodnom.) Figedy-Fichtner erős Erkel-hatás alatt komponált. Ez persze nem lenne baj, ha az erkeli zene csak kiindulópont lett volna Fichtner munkásságában, ha ezen a talajon sikerült volna egy attól végül is elütő, szakmai szempontból is megoldott életművet létrehoznia. Sajnos, nem így történt. Legjobbnak tartott munkájában, az *1848* című szimfonikus költeményében is sok a megoldatlan, már-már ügyetlen részlet, s rá-adásul az erkeles hangvételű zene korántsem éri el az Erkel-művek színvonalát. Egészen más Király-König Péter esete. Őt *kitűnő mesternek* tartom. Meggyőződésem, hogy a brahmsi romantikát követők között előkelő helyen áll, s hogy ugyan-ezeket a műveket valamelyik osztrák városban írva, publikálva, különösen német ajkú területen, ma is szívesen játszott szerző lenne. Éppen ezért ha muzsikáját nem is, de szakmai felkészültségét s mindenek fölött azt a töretlen erőt, akaratot, amellyel — s itt Fichtnerre is gondolok — Szeged zenei életét szolgálta, követendő példának tartom.

Hogy milyen a kapcsolat az itt élő alkotók és a közönség között? Úgy látom, nem rosszabb, mint a fővárosban. Nekem legalábbis kellemes tapasztalataim vannak.

Más kérdés aztán, hogy ez a közönség eléggé kisszámú. Úgyannyira, hogy a rendszeres hangverseny-látogatókat egy-két év alatt arcról is megjegyezheti az ember.

— *Mit javasolna tenni a komoly zene, különösen századunk zenéjének hatásosabb propagálására, népszerűsítésére? Ebből a szempontból látja-e értelmét a Szegeden évente hagyományosan megrendezendő mai magyar zene hetének?*

— Rendkívül nehéz és húsba vágó kérdés. Már csak azért is, mert a megoldás nemcsak a muzsikuskok gondja. Általános pedagógiai kérdéstről, valami nagy-nagy népművelési feladatról van itt szó. A megértetés, a megszerettetés szempontjából ugyanis — ha kisebb-nagyobb különbséggel is — ugyanabban a cipőben jár a modern képzőművészet, vers, film stb., mint a mai zene. S ha valaki egyszer megértette Bartókot, minden bizonnyal közelebb jutott Picassóhoz is, és viszont. Zenére koncentrálva csak egy utat látok: színesíteni, gazdagítani a repertoárt, ritkábban hallható szerzőket, műveket is játszani, de olyanokat, amelyek már magával a megszólaltatással is hatnak. Tehát *nagy műveket*. S mindennek fölött: jól játszani! Megfogni a hallgatót. Ez a jóelőadás-igény aztán százszorosan vonatkozik az új művekre..

Az új zene propagálását illetően nagyon komoly jelentőségűnek tartom az idén Szegeden megindult Mai magyar zene hete sorozat-tervezetet. Ha ez a sorozat csak öt-hat évig is, de rendszeresen visszatérő esemény lesz, egészen biztos, hogy határozott előrelépést eredményez majd az új zene megismeretése, megszerettetése területén. Különösen akkor, ha sikerül több zeneszerzővel (csak a legjobbak meghívásáról lehet szó) találkozni személyesen is a szegedi közönségnek, és sikerül jó ismeretterjesztő előadásokat szerveznünk. A muzsikuskokon kívül itt az ideihez hasonlóan továbbra is komoly feladat vár a városi tanács *művelődésügyi osztályára*, a *Somogyi-könyvtár zeneszobájára*, a *Bartók Béla Művelődési Központra*, s mindazokra, akik — ha egy jóindulatú megjegyzéssel is (pl. sajtó) — előbbre kívánják juttatni a szegedi zenei élet ügyét.

— *Mi a véleménye az operavitáról, pontosabban: válságban van-e az opera? Ezzel kapcsolatban milyen tanulságokat vont le magának A három vándor című operájának szegedi bemutatójából?*

— Én nem hiszek az opera válságában. Véleményem szerint ugyanis az opera örök műfaj. (Most látom, hogy a tájékozott olvasó mosolyog, mondván: „De kérem, az opera az 1500—1600-as évek fordulóján született Olaszországban, hogyan lehetne hát akkor örök?” Ez valóban igaz, de csak formailag.) Az „opera” ugyanis sokkal régebbi eredetű. Tény, hogy az elnevezést az 1590-es években kapta, s ekkor fogalmazták meg tudatosan is az „új” műfaj szabályait, mégis az opera ősidőktől kezdve létező kifejezési forma. Mert vajon minek lehet értelmezni a reneszánsz pásztorjátékokat, a középkori passiójátékokat, az ókori zsidó — kórusos, zenekaros, szóló-énekes — extatikus templomi muzsikálást, a görög drámák zenés-táncos átszövését, a sumér teremtmésmítosz recitálást, vagy a primitív varázslók, sámánok stb. önkívületi állapotban való üvöltözését, ha nem valami „primitív” operának? — a kínai, indiai stb. több évezredes hagyománnyal rendelkező népi „operákról” nem is beszélve.

Véleményem szerint ugyanis az opera alapvető kritériuma az, hogy *a szöveg úgy felizzik, hogy elhagyva eredeti korlátait, a hangsúlyok, jelzők stb. végletes kiemelésével a hétköznapi beszéd éneklésbe csap át*. Ilyen értelemben „operának” tartom a magyar siratóasszonyok rögtönzéseit is, különösen abban az esetben, ha a siratást „hivatásos” siratók végzik, tehát olyanok, akik tudatosan is képesek magukat ilyen feszült lelkiállapotba hajszolni. (Nyilvánvalóan itt a magyarázata annak, hogy idegenek előtt nem szívesen rögtönöztek, hiszen egy kívülről jelenléte éppen ezt az „alámerülést” zavarta.)

Hogy aztán operavita mégis van, más kérdés. Ennek kulcsát én magukban a konkrét darabokban látom: kevés még azoknak a modern műveknek a száma, ame-

Tyeknél a „fehér izzás” feledtetni tudta volna velem a nyelvi újításokra való koncentrációt.

A *három vándor* című operámmal kapcsolatban annak idején a színházi műsorfüzetbe a következőket írtam: „Mit mondhatnék a darabról? Nagyon szeretem. Úgy vagyok vele, mint az apa az első fiúgyermekével. Hiszen ez az első színpadi munkám, s az első olyan darab, amelynek dallam- és harmóniarendje csak az enyém. Biztosan vannak kis operámnak gyengéi is, de hát melyik szülő ne látná gyermekének szepelőit is szépségtapaszkodónak?” S hogy ma mit mondok? Az élet nagy ajándékának tartom, hogy ezt a darabot megírhattam. Ha másért nem, azért, mert az első operát megírni a legnehezebb. Kegyetlenül nehéz. Ma már talán nem is tudnám. S hogy mit tanultam? Nagyon sokat, s főleg sokfélét. Színpadismerettől kezdve az énekesek teherbíró képességén át a színházi mentalitásig, emberismeretig annyi mindent, hogy erről akár könyvet is tudnék írni. De legfontosabb tanulságom az volt, hogy „van mit keresnem” ezen a területen, s újabb-újabb műveket kell írnom, hogy azok az elképzelések, amelyeket vallok, jól megoldottan napvilágot lássanak.

— *Tudomásunk szerint ismét operán, a Móra-regényből készülő Aranykoporsón dolgozik. Milyen elképzelésekkel?*

— Igen, dolgozom. Körülbelül egy év óta komponálom a zenét, azelőtt közel két évig törtem a fejemet a regény dramatizálásán. Ugyanis a szöveggönyvet is magam készítettem el. Egyrészt azért, mert végső fokon csak én tudhatom, hogy milyen szövegekkel tudok megbirkózni, másrészt pedig, mert Szegeden nem találtam olyan zenéhez is, színpadhoz is értő író, akire közvetlen munkatársként számíthattam volna. Már csak azért sem, mivel ez a feladat író nem is igen inspirálható, hiszen nem szövegíráról, hanem a *Móra-szöveg* „vágásáról”, képekbe sűrítéséről volt szó. Természetesen sokat konzultáltam színházi szakemberekkel, rendezőkkel, karmesterekkel, s kikértem Móra Ferenc leányának, Vészi Endréné *Móra Pankának* a véleményét, hozzájárulását is. A darab természetesen teljes estét betöltő háromfelvonásos opera lesz. Tíz képből, prologussal. Hogy a bemutatóra mikor kerül sor, nem tudom. Még nagyon sokat kell addig dolgoznom. De meglesz, s itt lesz Szegeden.

— Köszönöm a Szerkesztőség megtisztelő kérdéseit.

— *Köszönjük a válaszokat!*

Két este a szegedi színházban

Mozgalmasan indult az idei naptári év Szeged zenei életében. Igaz, mind a filharmónia, mind az opera évadprogramjának felénél, sőt azon is túl jár, az igazi csemege azonban január végére maradt. Ekkor mutatták be a színházban *Verdi Macbeth*-jét, Szegeden először, s alig egy hónapra rá a filharmónia is szenzációval szolgált: a jugoszláviai turnéra Magyarországon átutazó *Szvjatoszlav Richter*, a világhírű szovjet zongoraművészt sikerült egyetlen koncertre, a szegedire megnyernie. Richter zongoraestjét a rádió egyenesben közvetítette a Szegedi Nemzeti Színházból, ahol már készenlétben állt a televízió stábja is, hiszen a koncert másnapján, február 17-én egy Szeged zenei életét bemutató élőszavas, riportszerű, zenei betétekkel kiegészített összeállítás szerepelt a képernyőn. A *Hangverseny közjátékokkal* ugyan nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket — a szűk műsoridő és az adás jellege lényegében kizárta a hangverseny lehetőségét, ráadásul a helyszíni mikrofonok beállítása sem sikerült tökéletesen, így a zenekari hangzás egyenlőtlen-